

УДК 336.71

DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V30\(2021\)-27](https://doi.org/10.31521/modecon.V30(2021)-27)

Рахман М. С., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна

ORCID: 0000-0001-7408-4049
e-mail: rahmanms0312gmail.com

Скрипняк Д. О., здобувач вищої освіти економічного факультету, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна

ORCID: 0000-0001-7665-9598
e-mail: skripnyak2002d@gmail.com

Стратегічні напрями розвитку банківської діяльності України

Анотація. Значення банків зростає в умовах становлення і розвитку ринкових відносин. Успішний розвиток і надійність банківської системи в умовах ринкової економіки багато у чому залежить від результатів статистичного аналізу в банках, що дозволяє виявляти їхні слабкі та сильні сторони, визначати конкретні шляхи розв'язання проблем. Мета статті полягає у економіко-статистичному аналізі сучасного стану банківської системи України, розробленні теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо статистичного аналізу діяльності банків. Було визначено сутність, теоретичні передумови і методологічні засади статистичного аналізу діяльності банків; проаналізовано сучасні підходи до статистичного аналізу банківської діяльності; розроблені концептуальні засади комплексного аналізу банків; сформовано систему показників діяльності банків на підставі відкритої та доступної статистичної інформації; здійснено довгострокові прогнози розвитку банківської системи України.

Ключові слова: банківська діяльність; активи; зобов'язання; аналіз; прогнозування; стратегічні напрями.

Rakhman Makhbubur, PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing, Management and Entrepreneurship, V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

Skripnyak Daria, student of the Faculty of Economics, V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

Strategic Directions of Development of Banking Activity of Ukraine

Abstract. Introduction. The article is devoted to the analysis of banking activity of Ukraine and tendencies of development, search of perspective directions of development of branch. It has been proved that the successful development and reliability of the banking system in a market economy largely depends on the results of statistical analysis in banks, which allows to identify their weaknesses and strengths, to identify specific ways to solve problems.

Purpose. The purpose of the article is economic and statistical analysis of the current state of the banking system of Ukraine, development of theoretical and methodological principles and practical recommendations for statistical analysis of banks, identifying key factors and trends and finding promising areas for further development of banking.

Results. The essence, theoretical preconditions and methodological bases of the statistical analysis of activity of banks are considered; modern approaches to statistical analysis of banking activity are analyzed; conceptual bases of the complex analysis of banks are developed; a system of indicators of banks' activity was formed on the basis of open and accessible statistical information; long-term forecasts of the development of the banking system of Ukraine were made. The analysis of the main indicators of the activity of banking institutions of Ukraine confirmed the presence of crisis phenomena in banking activity. It is proved that the efficiency of the banking system of Ukraine depends on a number of such factors: the level of development of the financial market; the current level of confidence of economic entities in the central bank; macroeconomic situation both inside the country and abroad; political factors; level of monopolization and shadowing of the economy. The low probability coefficient of the forecast model indicates a significant influence of political factors on the state of banking in Ukraine. The main problems of the industry are: huge outflows of funds from deposit bank accounts and reduction of bank resources, including by reducing revenue from all types of services; accumulation of significant volumes of problem loans in the structure of the loan portfolio due to the growth of debt on loans to individuals, businesses and non-bank financial institutions; increase in costs of banks and increase in unprofitable activities of banking institutions in general; exacerbation of the problem of insufficient level of capitalization of banks, exacerbation of the situation regarding compliance with the statutory and regulatory capital of banks; declining confidence in the banking system; political and economic instability in Ukraine, etc.

Conclusions. Improving the state of the industry is possible through: improving the investment climate in the country as a whole; determination of priorities of economic development; improving the welfare of the population and strengthening corporate finance; increasing the level of monetization of the economy; increasing the resource potential of the banking system; ensuring the long-term and availability of credit resources; increasing the transparency of commercial banks, etc.

¹Стаття надійшла до редакції: 23.11.2021

Received: 23 November 2021

Keywords: banking; assets; liabilities; analysis; forecasting; strategic directions.

JEL Classification: E51; G21

Постановка проблеми. Банківська система є одним з найважливіших елементів інфраструктури економіки України, яка «глибоко проникає у всі сфери економіки, активно забезпечуючи грошовими ресурсами поточну господарську діяльність економічних суб'єктів, впливає на всі економічні та соціальні процеси в країні» [1]. Діяльність Банківського сектору як і вся економіка України чутливо реагує на суспільно-політичні, соціально-економічні, кризові події у державі та у світі, до яких ще можна додати Пандемію Covid 19. Успішний розвиток і надійність банківської системи в умовах ринкової економіки багато у чому залежить від результатів статистичного аналізу банківської діяльності комерційних банків, що дозволяє виявляти їхні слабкі та сильні сторони, визначати конкретні шляхи розв'язання проблем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням теоретичних та сучасних аспектів діяльності банків та банківської системи присвячені праці: О. Васоренка, О. Вовчак, А. Герасимовича, В. Глуценка, О. Дзюблюка, Н. Демчука, О. Довгаль, П. Карася, Н. Ситника, А. Сташишина, Н. Приходька, Ю. Макогона, Г. Карчева, М. Савлук та ін. Однак швидка зміна умов функціонування, стрімкі глобалізаційні процеси та цифровізація спонукають до постійного пошуку напрямів забезпечення стійкості та конкурентоспроможності національної банківської системи.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є розгляд сучасного стану банківської діяльності та банківської системи, проведення економіко-статистичного аналізу й пошуку перспективних напрямів розвитку.

Основні результати дослідження. Банківська система в Україні має дворівневу структуру: комерційні банки різних форм власності підпорядковуються центральному банку країни – Національному банку України [2-3].

Банківська система пройшла декілька етапів реформування з метою наближення до міжнародних стандартів, директив Європейського Союзу та рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду. Банки, які отримали ліцензію мають дотримуватися певних вимог встановлених нормативів:

мінімальний розмір регулятивного капіталу (H1): до 01.01.2021 – 200 млн грн; з 01.01.2021 300 млн грн до 01.01.2024 має досягти 500 млн грн;

достатність (адекватність) регулятивного капіталу (H2 > 10,0%, для спеціалізованих банків довірчого управління – не менше 20 %): відношення регулятивного капіталу до балансової вартості активів та позабалансових зобов'язань, зважених за ступенем кредитного ризику;

достатність основного капіталу (H3 > 7,0%): співвідношення основного капіталу до суми активів та позабалансових зобов'язань, зважених на відповідні коефіцієнти кредитного ризику [4-5].

Очищення банківської системи, яке було розпочате у 2013 р., призвело до різкого скорочення кількості банківських установ, на початок 2021 року в Україні діяло 73 банки (проти 180 одиниць у 2014 р.), з яких 33 є з іноземним капіталом, в той час, як у 2017 році кількість подібних установ становила 96 і 38 відповідно (рис. 1) [3, 4, 6]. До стратегічних дій НБУ, щодо посилення банківського нагляду, додалися: втрата активів на непідконтрольних територіях, соціальна криза, інфляційні процеси, епідеміологічна ситуація та карантинні обмеження в країні й світі тощо [7]. Націоналізація «ПриватБанку» 2016 року спричинила найбільш фундаментальні структурні зміни у власності. Завдяки цим процесам держава стала монополістом за кількістю банкоматів та терміналів самообслуговування та випущених електронних пластикових карток [1].

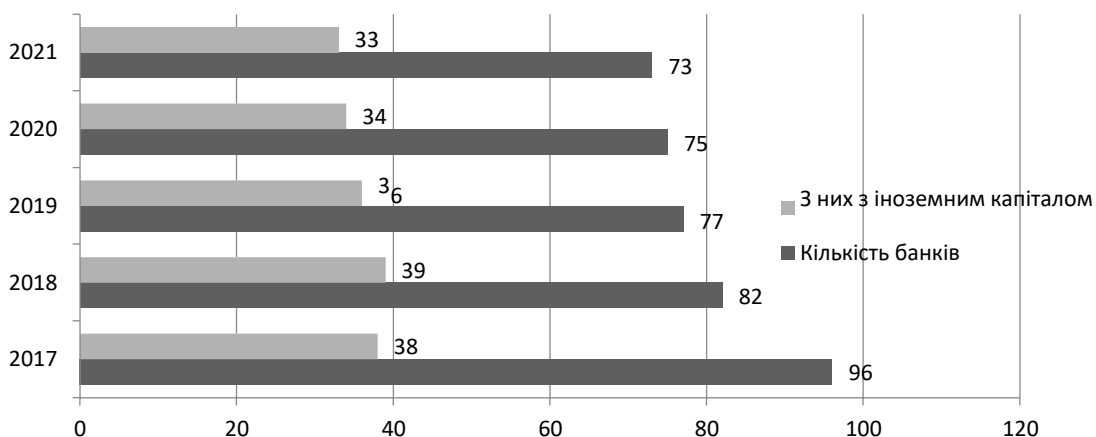

Рисунок 1 – Структурні зміни банків України станом на 01.01.2017-2021 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [3]

Банківська діяльність – залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та

розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і

ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб, надаючи широкий асортимент послуг [5, 8].

Виходячи із функціонального призначення банку, його операції поділяють на пасивні, активні, комісійні (активно-пасивні) [3, 8]. На початок 2017-2020 рр. обсяги активів банків України знаходилися майже на одному рівні (1254,4–1360,8 млрд грн), проте на 01.10.2021 р. помітне зростання склало 677,5 млрд грн

у 1,5 раза проти показника на початок 2017 року (рис. 2) [3]. Темпи зростання активів уповільнюються, що в умовах девальвації національної грошової одиниці характеризує сучасну банківську систему України, як таку, що знаходиться на етапі занепаду. Частка активів в іноземній валюті скорочується з 46,37 на початок 2016 до 30,6% на 01.10.2021 р., хоча перерахунку на національну грошову одиницю суми майже рівні.

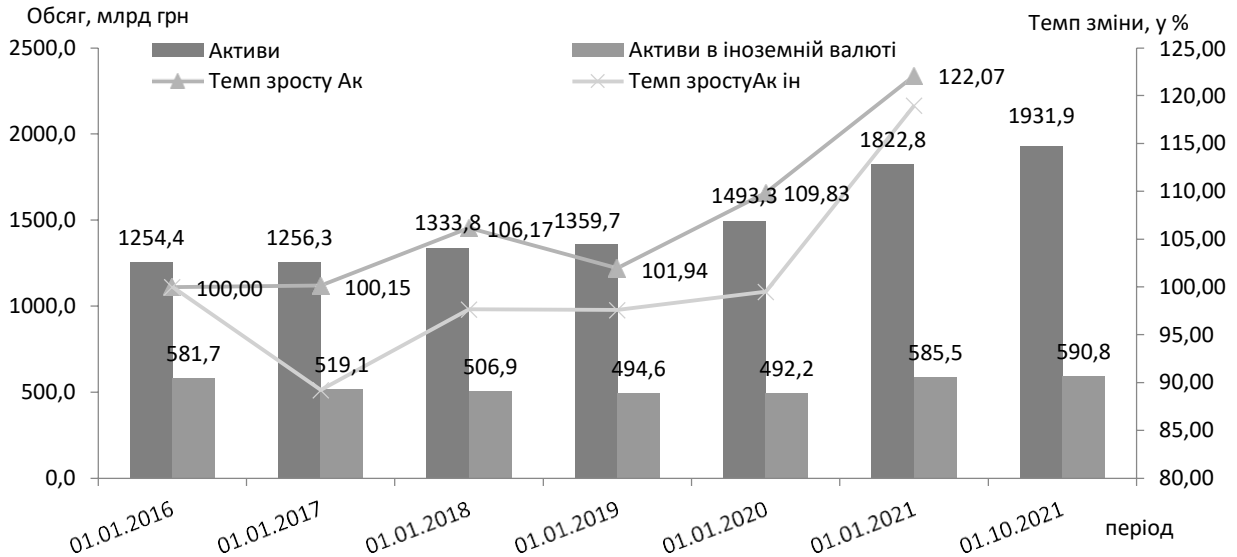

Рисунок 2 – Обсяги активів банківських установ України (млрд грн) та їх динаміка (%) станом на 01.01.2017–01.10.2021 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [3]

Станом на 01.01.2021 р. у структурі активів більшу частину, а саме 51,0%, займають кредити у сумі 960,6 млрд грн, далі йдуть загальні активи, не скориговані на

резерви, з часткою у 40,0 у сумі 745,8 млрд грн; 9,0% займають кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках (рис. 3) [3].

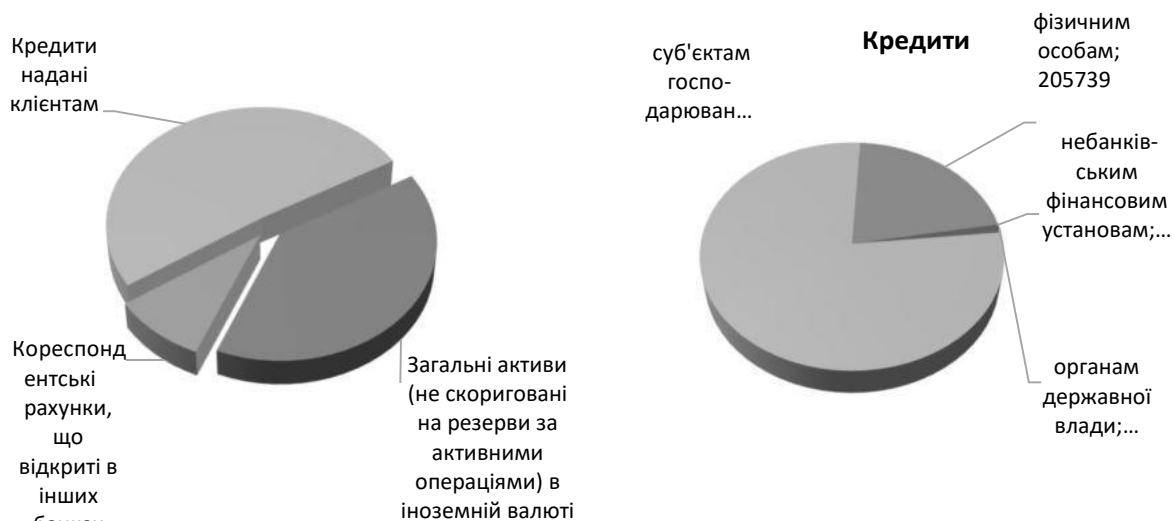

Рисунок 3 – Структура активів (зліва) та кредитів (справа) українських банківських установ станом на 01.01.2021 р., млн грн

Джерело: побудовано авторами за даними [3]

Найбільшу частку 77,58% від всього обсягу кредитів займають кредити суб'єктам господарювання, що складає 750736 млн грн, наступні за обсягом – кредити надані фізичним особам з часткою у 21,26% на суму 205739 млн грн, кредити органам державної влади та кредити небанківським фінансовим установам займають 1,15% і 0,01% відповідно [3]. Повільні темпи

зростання обсягу наданих кредитів спостерігались впродовж 2016-2018 рр. включно.

У структурі пасивів капітал не на багато перевищує 10,0%, а зобов'язання протягом періоду, що досліджувався займають понад 88,0% зі сталою тенденцією до зростання з кінця 2018 р. до жовтня 2021 р. (рис. 4).

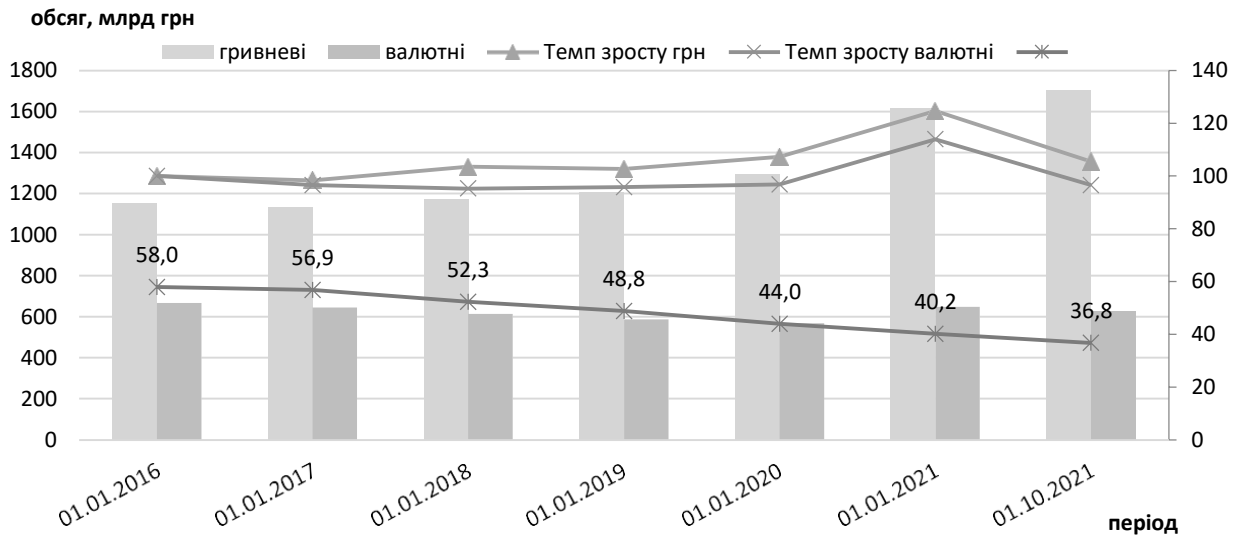

Рисунок 4 – Динаміка зобов'язань банківських установ України в національній та іноземній валюті станом на 01.01.2016 – 01.10.2021 рр., млрд грн

Джерело: побудовано авторами за даними [3]

Зобов'язання у валюті різко знижується з 58,0 у 2015 р. до 40,2–36,8 % у січні та жовтні 2021 р. відповідно. Частка суб'єктів господарювання та фізичних осіб у зобов'язаннях у національній грошовій одиниці

складає майже порівну (26,0% та 25,0% відповідно), а от в розрізі іноземних валют перевага на боці фізичних осіб з часткою у 44%, тоді як на суб'єктів господарювання припадає 35,0 відсотків (рис. 5).

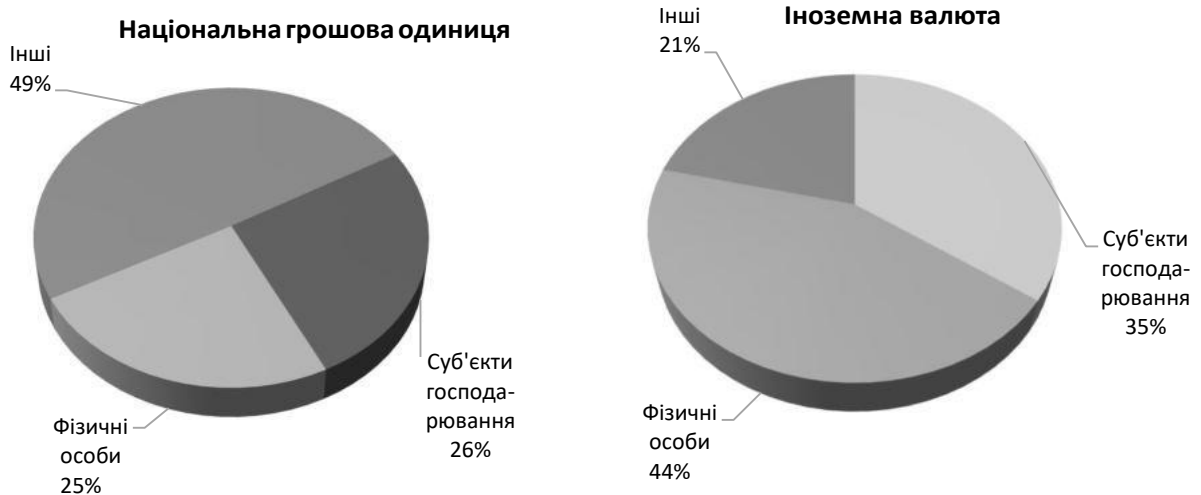

Рисунок 5 – Структура зобов'язань українських банків в національній (зліва) та іноземній (справа) валюті станом на 01.01.2021 року, %

Джерело: розроблено авторами за даними [3]

Як об'єкт економічних відносин, при виконанні певних функцій посередництва у кредиті/ платежах тощо, політика банку в першу чергу націлена на отримання прибутку, надійність, ліквідність та безпеку (рис. 2). Ступінь окупності прибутком капіталу, активів,

витрат банку розкриває їх рентабельність, до показників що її характеризують відносяться: рентабельність активів та рентабельність капіталу [5, 8].

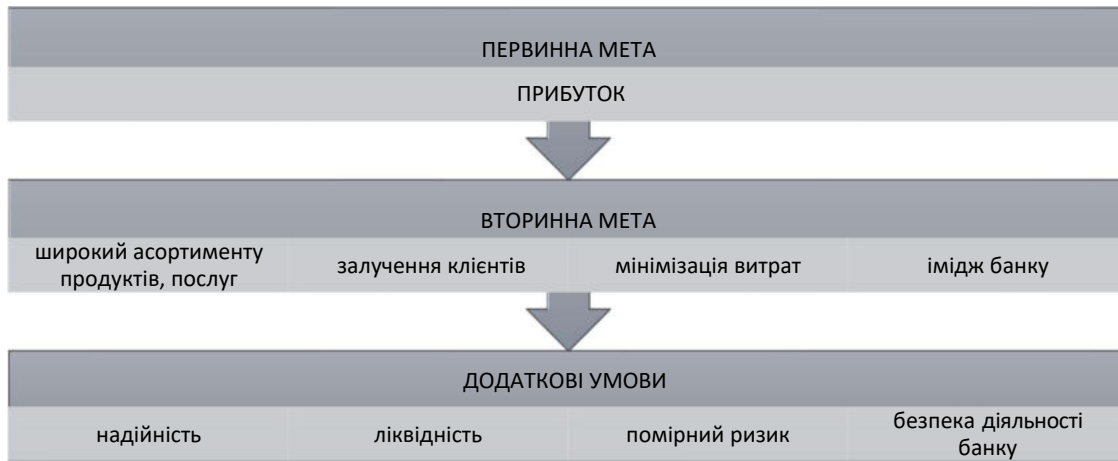

Рисунок 6 – Мета банківської діяльності

Джерело: узагальнено авторами

На основі даних НБУ про обсяги активів та зобов'язань було створено прогнозні моделі (рис. 7 та 8). Згідно з прогнозом збільшення обсягу зобов'язань

у 2021 р. складе 1273,7±0,336 млрд грн; у 2022 р. 1298,3 ±0,336 млрд гривень.

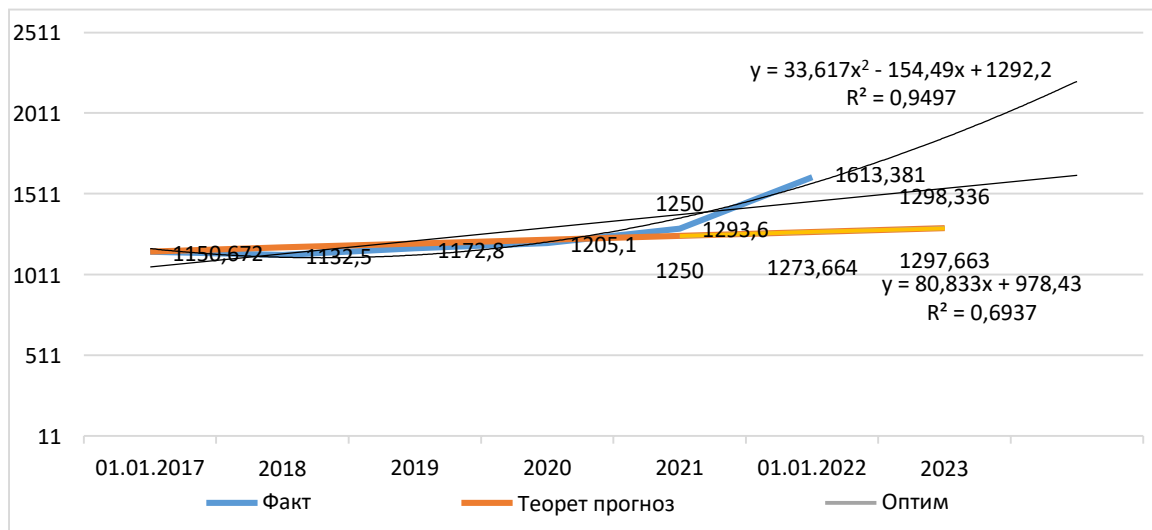

Рисунок 6 – Прогноз обсягів зобов'язань банківських установ України на 01.01.2022-2023 рр., млрд грн

Джерело: розроблено авторами

У сучасних умовах інформаційного суспільства інноваційна діяльність банків це цілеспрямований постійний процес аналізу інноваційних можливостей та пошуку нових ідей і впровадження їх в конкретні нові та більш досконалі продукти, послуги, технології, організацію управління,

входження з ними на конкурентний ринок і завоювання ринку [7, 9]. До особливостей розробки напрямків покращення фінансового стану банківських установ можна зарахувати рекомендації, надані у таблиці 2.

Таблиця 2 Стратегічні напрями розвитку банківської діяльності України

Напрями	Зміст
1. Покращення всіх методів функціональної діяльності банківської системи України з обліком специфічного розвитку перехідного періоду.	Ринковий механізм перевтілюється в єдину складову системи вдалого розвитку економіки та відіграє найважливіше значення в ролі постійного та ефективного розвитку банківської системи.
2. Банківська система України повинна перевтілитись у велику ефективну, динамічну, розвинуту, цілеспрямовану та відкриту систему.	Така система повинна: – відзначитися фактом присутності багаторівневої ієрархічної структури; – мати значну кількість елементів цієї структури; – мати значну кількість різних функцій, які повинні виконуватися цими елементами зазначеної структури; – проявлятися через динамічність елементів у всіх підсистемах ієрархічної структури; – обов'язково мати взаємозв'язків; – своєчасно реагувати поведінкою системи на вплив зовнішнього середовища; – встановити та визначити певні процедури прийняття економічних рішень.
3. Постійна залежність у галузі банківського функціонування від політики країни.	Єдиним з правильних напрямів покращення якості урядового регулювання повинна стати розробка стратегії розвитку банківської системи України загалом. Ця стратегія має віддзеркалювати найважливіші важелі забезпечення постійного та ефективного розвитку банківської системи, а також шляхи її адаптації до внутрішнього і зовнішнього середовища.
4. Підвищення рівня капіталізації комерційних банків методом стимулювання злиття та об'єднання невеликих банківських установ.	Реалізація напрямку надасть наступні результати: збільшення капіталу; врятування від банкрутства суспільно важливих банків; підвищення ефективності через скорочення витрат. Особливу увагу слід звернути на невеликі за капіталом, але фінансово стійкі рентабельні банки.
5. Політика Національного банку України повинна мати суттєвий вплив на ефективність розвитку банківської системи країни.	Для покращення грошово-кредитної політики в нашій країні необхідні: – постійна стабільність ринку фінансів; – прогнозування ризиків будь-якої економічної ситуації для більшості суб'єктів економічної системи; – якщо виявиться недостатня ліквідність на фінансовому ринку або потрібне підсилення стабільності процентних ставок, тоді слід застосовувати механізми рефінансування проблемного банку з боку НБУ.

Джерело: розроблено авторами

Вітчизняна банківська система має великі перспективи щодо підвищення напрямків ефективності діяльності комерційних банків, але це можливе лише за умов покращення не тільки стану банківської системи, а і всієї економіки України.

Висновки. Банківський сектор є дуже важливою складовою економічної системи української держави. Якщо буде стабільне та прозоре функціонування банківських установ, тоді можна вважати, що це є

однією з умов забезпечення конкурентоспроможності державної економіки. Щоб і далі впевнено виконувати взятую на себе відповідальність по збереженню та примноженню капіталу, банківські установи повинні постійно підвищувати ефективність своєї діяльності. Саме гнучкий ринковий механізм має вплив на підвищення останньої. Адже ринок дуже оперативно реагує на усі зміни поточних соціальних потреб та виявляє ступінь ефективної банківської діяльності.

Література:

1. Рахман М. С., Мангушев Д. В. Аналіз конкурентних переваг ПАТ «ПриватБанку» серед банківських установ з державним капіталом. *Бізнес Інформ*. 2018. № 4. С. 344–350 URL: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-4_0-pages-344_350.pdf (дата звернення: 24.11.2021).
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 груд. 2000 р. № 2121-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 24.11.2021).
3. Наглядова статистика. *Національний банк України*: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 17.11.2021).
4. Національний банк залишив без змін критерії розподілу банків на групи на 2019 рік. *Національний банк України*: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-zalishiv-bez-zmin-kriteriyi-rozpodilu-bankiv-na-grupi-na-2019-rik> (дата звернення: 24.11.2021).
5. Банківська система: навч. посіб. / Ситник Н. С., Стасишин А. В., Блащук-Девяткіна Н. З., Петик Л. О. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.
6. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/> (дата звернення: 10.11.2021).

7. Стратегія Національного банку. *Національний банк України* : офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy> (дата звернення: 24.11.2021).
8. Центр банківської аналітики : офіційний сайт. URL: [http://bankografo.com./](http://bankografo.com/) (дата звернення: 18.11.2021).
9. Рахман М. С., Мангушев Д. В. Маркетингові інновації як засіб вдосконалення банківських послуг України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Економічна. 2016. Вип. 90. С. 51–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhE_2016_90_8 (дата звернення: 24.11.2021).

References:

1. Rakhman, M. S. & Mangushev, D. V. (2018). Analysis of competitive advantages of PJSC «PrivatBank» among banking institutions with state capital. *Business Inform*, 4, 344-350. Retrieved from http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-4_0-pages-344_350.pdf [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2000). About banks and banking (Act No. 2121-III, December 7). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua>. [in Ukrainian].
3. Supervisory Statistics. National Bank of Ukraine (2021). *Official web-site*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/> [in Ukr.].
4. The National Bank left unchanged the criteria for the division of banks into groups for 2019. National Bank of Ukraine (2019). *Official web-site*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-zalishiv-bez-zmin-kriteriyi-rozpodilu-bankiv-on-group-at-2019-rick> [in Ukr.].
5. Sitnik, N. S., Stasyshyn, A. V., Blaschuk-Devyatkina, N. Z. & Petyk, L. O. (2020). *Bankivs'ka systema*. Lviv: Ivan Franko Lviv National University [in Ukrainian].
6. Ministry of Finance of Ukraine (2021). *Official web-site*. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/en/banks/stat/count/> [in Ukr.].
7. Strategy of the National Bank. National Bank of Ukraine (2021). *Official web-site*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy> [in Ukr.].
8. Center for Banking Analytics (2021). *Official web-site*. Retrieved from <http://bankografo.com./> [in Ukr.].
9. Rakhman, M. S. & Mangushev, D. V. Marketing innovations as a means of improving banking services in Ukraine. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Economic*, 2016, 90, 51–63. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhE_2016_90_8 [in Ukrainian].

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License